

1. Семенова В. Г., Гусєва М. В. Оцінка стану та динаміки основних показників інноваційної діяльності промислових підприємств Економіка підприємства в умовах ринкових перетворень: монографія / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. Г. Янкового. – Одеса : Атлант, 2010. – С.75 – 81.

УДК отдельного нет – общий УДК у монографии

ОЦІНКА СТАНУ ТА ДИНАМІКИ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті уточнені важливі поняття, пов'язані з інноваційною діяльністю. Проведено аналіз основних показників, які характеризують інноваційний розвиток промислових підприємств України. Виділено напрямки, за якими доцільно розглядати стан і розвиток організацій з точки зору інновацій та науково-технічних розробок.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Аналіз питань, пов'язаних з інноваційним розвитком промислових підприємств є актуальним з наукової та практичної точки зору. Успішне функціонування організацій України в сучасних умовах господарювання неможливе без активної інноваційної діяльності. Бо вона дозволяє максимально використовувати умови, створені зовнішнім середовищем, і можливості, існуючі у внутрішньому середовищі. Впровадження інноваційних змін і створення принципово нових товарів є основою здобуття конкурентних переваг, що є складовою частиною конкурентоспроможності та стійкості підприємств в умовах невизначеного та мінливого ринкового оточення. Але для того, щоб вірно спрямувати інноваційну діяльність як окремого підприємства, так і країни в цілому, треба проаналізувати основні показники науково-технічного розвитку промисловості попередніх років.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Питаннями, пов'язаними з інноваціями, інноваційною діяльністю, розробкою інноваційної стратегії та політики на рівні промислового підприємства та країни в цілому цікавляться багато вітчизняних і зарубіжних науковців. Дослідженнями цих проблем займаються як доктори та кандидати економічних наук, так і аспіранти різних навчальних закладів. Серед них: О. І. Амоша, Б. А. Маліцький, О. С. Попович, В. І. Соловйов, Л. Л. Антонюк, А. В. Бодюк, О. В. Бражко, Ю.В. Каракай, В. Новицький, С. Й. Вовканич, М. С. Данько, О. О. Шевченко, Н. В. Чаленко, І. В. Космидайло, Д. Л. Ухвatkін, О. В. Лепьохін, А. Сидорова, О. В. Писарчук, Б. І. Холод, Т. О. Соболева, В. А. Ткаченко, Р. Б. Тянь, Н. В. Городнікова, С. Ю. Гостєва, Л. М. Гохберг, Г. А. Грачева, І. А. Кузнецова, С. В. Мартинова, Т.В. Ратай, Л. А. Росовецька та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Деякі вчені вважають, що такі категорії, як інновація, нововведення, інноваційна діяльність та політика є новими, і з'явилися в економічному лексиконі нашої країни в умовах ринкових відносин. Цих категорій не було у вітчизняній економічній теорії та практиці кількох останніх десятиріч. В працях економістів радянського періоду жодного разу не були використані такі категорії[1,с.49]. Але це не зовсім так. Ще за часів існування СРСР, проблеми нововведень, науково-технічних розробок цікавили вчених-економістів. Можливо тоді, під час розгляду цих питань, вживалися інші терміни та словосполучення. Але дослідження проводилися. Інша річ, що із здобуттям Україною незалежності почався перехід до ринкової економіки, а тому змінилися цілі та завдання інноваційної діяльності промисловості та країни в цілому. При цьому почали вживатися невідомі раніше терміни, вводилися нові категорії. В останній час багато вчених видають публікації, пов'язані з інноваційною діяльністю, але ще лишається багато питань без відповідей. В. Новицький вважає, що написання великої кількості робіт на тему інноваційного та науково-технічного розвитку недостатньо для цілковитого рішення проблем. Треба розробити специфічні механізми аналізу та систематизувати наявні здобутки вчених. Відсутність механізмів реалізації іноді конструктивних і потенціально значущих ідей зводить статус цього жанру (тобто опису проблем інноваційного розвитку) до схоластики і не дозволяє йому перетворитися на справжній диверсифікований науковий аналіз, такий аналіз покликаний функціонально розвивати загальну постановку проблеми, яка в українських умовах надто затягнулася[2,с.45]. На мою думку, під час дослідження, також важливо приділити увагу уточненню основних понять, формулюванню чітких та вірних визначень основних категорій, аналізу стану інноваційного розвитку промисловості нашої країни, динаміки показників за останні декілька років. В подальшому це допоможе розробити працездатні механізми аналізу та системного впровадження інноваційних ідей.

Постановка завдання. Метою даної статті є уточнення визначень важливих понять, пов'язаних з інноваційною діяльністю, а також аналіз основних показників, які характеризують інноваційний розвиток промислових підприємств за даними Державного комітету статистики України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перед тим, як розпочати аналіз стану вітчизняної інноваційної діяльності промислових підприємств, треба виділити основні категорії та охарактеризувати їх сутність. Отже, **Інновація** – використання результатів наукових досліджень і розробок, спрямованих на вдосконалення процесу виробничої діяльності, економічних, правових і соціальних відносин в галузі науки, культури, освіти і в інших джерелах діяльності суспільства [1,с.53]. Дане визначення є вдалим для розуміння категорії в цілому.

Інноваційна діяльність – вид діяльності, пов'язаний з трансформацією ідей (зазвичай результатів наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень) у технологічно нові чи вдосконалені продукти та послуги, впроваджені на ринку, в нові чи вдосконалені технологічні процеси або способи

виробництва (передачі) послуг, використані в практичній діяльності. Інноваційна діяльність включає цілу низку наукових, технологічних, організаційних, фінансових та комерційних заходів, і саме у своїй сукупності вони призводять до інновацій[3,с.483]. Наведене вище визначення є повним, широким, цілком зрозумілим, бо в ньому інноваційна діяльність представлена як сукупність, система заходів.

Інноваційна політика підприємства – система технічних, технологічних, правових, економічних, фінансових заходів, спрямованих на підвищення технічного рівня виробництва з метою випуску і реалізації конкурентоспроможної продукції[4, с.146]. На мою думку, визначення досить вдале, але можна ще до системи факторів додати «організаційні та управлінські заходи», бо без правильної організації та управління ускладнюється поточна робота, а особливо впровадження нововведень. Основними принципами інноваційної політики слід вважати:

- цільову орієнтацію інноваційної діяльності;
- комплексність інноваційного процесу;
- адаптивність нововведень і персоналу[4, с.149].

Після ознайомлення з основними категоріями доцільно звернутися до безпосередньої оцінки показників. Аналізуючи статистичні дані, було виділено 4 основні напрямки, за якими доцільно розглядати стан і розвиток підприємств з точки зору інновацій та науково-технічних розробок:

- ✓ кількість наукових організацій і наукових кадрів в Україні;
- ✓ обсяг виконаних науково-технічних робіт;
- ✓ джерела фінансування інновацій на промислових підприємствах;
- ✓ інноваційна активність промислових підприємств і впровадження інновацій.

Тепер розглянемо кожен напрямок окремо.

Кількість наукових організацій і наукових кадрів в Україні. Усі види науково-дослідних робіт, починаючи з фундаментальних наукових досліджень і закінчуючи прикладними розробками, здійснюються в різних наукових організаціях і підрозділах, враховуючи: академічні інститути, вищі навчальні заклади, галузеві науково-дослідні та проектно-конструкторські інститути, а також наукові підрозділи конструкторських бюро та науково-виробничих об'єднань.[5,с.367] Негативним моментом для розвитку науки сучасної України стало те, що після розпаду СРСР поступово закрилася велика кількість галузевих науково-дослідних інститутів. Це призвело до ряду ускладнень, починаючи з проблем збору статистичної інформації у розрізі галузей народного господарства, закінчуючи погіршенням рівня задоволеності потреб у розробках прикладного характеру.

Далі доцільно буде проаналізувати, як за останні 4 роки змінювалася кількість наукових організацій та чисельність наукових кадрів за категоріями.

З даних, наведених у таблиці 1, видно, що в останні роки намітилася тенденція зниження загальної кількості організацій, які займаються науковими дослідженнями й розробками для промисловості. В 2007 порівняно з 2006 цей

показник знизився на 3,3%, а в 2008 порівняно з 2007- на 1,9%, в 2009 порівняно з 2008 – на 2,7%. Також спостережується зменшення кількості осіб, що працюють у наукових організаціях та виконавців науково-технічних робіт (дослідників, техніків, допоміжного персоналу). Проте, за розглянуті 4 роки значно зросла кількість кандидатів та докторів наук в економіці України, що позитивно для подальшого розвитку.

Таблиця 1

Наукові організації та наукові кадри (за даними Державного комітету статистики України)

Показники	2006	2007	2008	2009	Темпи росту до попереднього року		
					2007 до 2006	2008 до 2007	2009 до 2008
Кількість організації, які виконують наукові дослідження й розробки	1452	1404	1378	1340	0,967	0,981	0,973
Чисельність науковців, осіб	100245	96820	94138	92403	0,966	0,972	0,982
Чисельність докторів наук в економіці України, осіб	12488	12845	13423	13866	1,029	1,045	1,033
Чисельність кандидатів наук в економіці України, осіб	71893	74191	77763	81169	1,032	1,048	1,044
Чисельність виконавців наукових та науково-технічних робіт, осіб	160788	155549	149699	146800	0,967	0,962	0,981
з них:	80 497	78832	77355	76147	0,979	0,981	0,984
- дослідників	19 748	17988	16783	16256	0,911	0,933	0,969
- техніків	30 204	28896	27988	27086	0,957	0,969	0,968
- допоміжного персоналу							

[6]

Обсяг виконаних науково-технічних робіт.

Таблиця 2

Обсяг виконаних науково-технічних робіт(за даними Державного комітету статистики України)

№	Показники	2006	2007	2008	2009	Темпи росту до попереднього року		
						2007 до 2006	2008 до 2007	2009 до 2008
1.	Всього, у фактичних цінах, млн.грн, у т.ч.:	5354,6	6700,7	8538,9	8653,7	1,251	1,274	1,014
2.	Фундаментальні дослідження, млн.грн	1141,0	1504,0	1927,4	1916,6	1,318	1,281	0,994
3.	Прикладні дослідження, млн.грн	841,5	1132,6	1545,7	1412,0	1,346	1,365	0,914
4.	Розробки, млн.грн	2741,6	3303,1	4088,2	4215,9	1,205	1,238	1,031

5.	Науково-технічні послуги, млн.грн	630,5	761,0	977,7	1109,2	1,207	1,284	1,135
6.	Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %	0,98	0,93	0,90	0,95	0,949	0,968	1,056

Джерела фінансування інновацій на промислових підприємствах. Сьогодні перед Україною стоїть найважливіша проблема вибору стратегії розвитку: або існуюча нині сировинна експортоорієнтована, або інноваційна. Якщо уряд декларує курс на інноваційний розвиток, то вже сьогодні необхідно подолати суперечність у розподілі ресурсів в промисловості і науці [7,с.23]. Основну роль у фінансуванні інноваційного розвитку повинна відігравати держава. Тому відрахування коштів державного та місцевого бюджетів на науково-технічні розробки та впровадження нововведень в промисловість повинні мати позитивну динаміку. Розглянемо ситуацію в нашій країні.

Таблиця 3

Джерела фінансування інновацій на промислових підприємствах (за даними Державного комітету статистики України)

№	Показники	2006	2007	2008	2009	Темпи росту до попереднього року		
						2007 до 2006	2008 до 2007	2009 до 2008
1.	Власні витрати підприємств, млн.грн.	5211,4	7999,6	7264,0	5169,4	1,535	0,908	0,712
2.	За рахунок коштів державного бюджету, млн.грн.	114,4	144,8	336,9	127,0	1,266	2,327	0,377
3.	За рахунок коштів іноземних інвесторів, млн.грн.	176,2	321,8	115,4	1512,9	1,826	0,359	13,110
4.	Інші джерела, млн.грн.	658,0	2384,7	4277,9	1140,6	3,624	1,794	0,26
5.	Загальна сума витрат, млн.грн.	6160,0	10850,9	11994,2	7949,9	1,762	1,105	0,663

[6]

Таким чином, можна відмітити, що витрати на інновації в промисловості до 2009 року поступово збільшувалися: у 2007 році порівняно з 2006 на 76,2%, у 2008 порівняно до 2007 на 10,5%. При цьому, змінилася структура джерел фінансування. Так, власні витрати підприємств на технологічні нововведення у 2008 році порівняно до 2007 зменшилися на 9,2%, відрахування з державного бюджету суттєво збільшилися (у 2,327 разів), іноземні інвестиції зменшилися на 64,1%, а витрати інших джерел зросли на 79,4%. У 2009 році загальна сума витрат знизилася на 33,7% до попереднього року та значно змінилася структура фінансування: власні витрати скоротилися на 28,8%, бюджетні – на 62,3%, інші – на 74%. Проте, більш ніж у 13 разів збільшилося фінансування інновацій за рахунок коштів іноземних інвесторів, що позитивно. Якщо наша країна планує

переходити до стратегії інноваційного розвитку, необхідно перерозподілити капітальні інвестиції на користь інноваційної сфери, підвищити ефективність використання цих ресурсів, консолідувати усі сили українського суспільства для побудови ефективного високотехнологічного промислового комплексу, а також для відновлення процесу інтеграції знань[7,с.23].

Інноваційна активність промислових підприємств і впровадження інновацій. Зазначимо, що в інноваційному процесі важливо, щоб ініціатива була як з боку фірм-творців, так і фірм-користувачів. Перші повинні бути активними для здійснення винаходів, а інші – бути сприятливішими до нововведень і не проявляти відчуженості[4, с.147]. Наведемо найбільш чітке визначення поняття інноваційної активності: **Інноваційна активність організації** характеризує ступінь участі організації в здійсненні інноваційної діяльності в цілому або окремих її видів протягом певного періоду часу. Ступінь інноваційної активності підприємств визначається як відношення кількості організацій, що здійснюють технологічні, організаційні, маркетингові інновації до загальної кількості обстежених за певний період часу організацій в країні, галузі чи регіоні[3,с.483]. На основі даних таблиці 4 розглянемо основні показники інноваційної активності української промисловості.

Таблиця 4

Інноваційна активність промислових підприємств і впровадження інновацій (за даними Державного комітету статистики України)

№	Показники	2006	2007	2008	2009	Темпи росту до попереднього року		
						2007 до 2006	2008 до 2007	2009 до 2008
1.	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації. %	10,0	11,5	10,8	10,7	1,15	0,93	0,99
2.	Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	1145	1419	1647	1893	1,23	1,161	1,15
3.	у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	424	634	680	753	1,495	1,073	1,11
4.	Освоєно виробництво нових видів продукції, найменувань	2408	2526	2446	2685	1,049	0,968	1,09
5.	з них нові види техніки	786	881	758	641	1,121	0,860	0,85
6.	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	6,7	6,7	5,9	4,8	1	0,881	0,81
7.	Загальна сума витрат	6160,0	10850,9	11994,2	7949,9	1,762	1,105	0,66

	на інновації, млн.грн.							
8.	Обсяг реалізованої продукції промисловості, млн. грн.	551729,0	717076,7	917035,5	806550,6	1,299	1,279	0,88
9.	Наукомісткість виробництва, грн/грн (7/8)	0,011	0,015	0,013	0,0098	1,364	0,867	0,754

[6]

Аналізуючи дані, приведені в таблиці 4, можна зазначити наступні позитивні моменти: поступово зростає кількість нових впроваджених технологічних процесів (у тому числі ресурсозберігаючих), збільшується кількість найменувань нових видів продукції. Але значення таких показників, як питома вага підприємств, що впроваджували інновації, кількість вироблених нових видів продукції та техніки, питома вага реалізованої інноваційної продукції зменшується високими темпами. В ході аналізу наведених вище даних був розрахований показник *наукомісткості* виробництва, динаміка якого добре характеризує процес інноваційного розвитку промисловості країни. Розраховується він, як співвідношення витрат на науково-технічні розробки до обсягу реалізованої продукції промисловості. Наукомісткість промисловості України має досить низький рівень. Причому в 2007 році порівняно до 2006 цей показник збільшився на 36,4%, в 2008 порівняно до 2007 – знизився на 13,3%, в 2009 порівняно до 2008 – знизився на 24,6%. Недостатні темпи інноваційної діяльності підприємств пояснюються нестачею коштів і ресурсів для впровадження нововведень, слабкою зацікавленістю виробників у впровадження нових розробок [1, с.49].

Висновки даного дослідження. В статті наводяться повні, сучасні визначення таких понять, як інновація, інноваційна діяльність, інноваційна політика, інноваційна активність. Також проведений аналіз основних показників, що характеризують інноваційну діяльність промислових підприємств України. Підкреслимо основні моменти.

- ✓ Існує багато досліджень та публікацій вчених стосовно проблем інноваційної діяльності. Але погляди розрізнені, теоретичні. Ще не розроблений дієвий механізм аналізу та впровадження інноваційних заходів.
- ✓ Кількість організації, які виконують наукові дослідження й розробки та чисельність виконавців наукових робіт поступово зменшується. Є складності в зборі статистичних даних та впровадженні нововведень в результаті знищення системи галузевих науково-дослідних інститутів. Але спостерігається поступове збільшення кількості докторів і кандидатів економічних наук, що дає надію на покращення ситуації.
- ✓ Фінансування інноваційної діяльності є недостатнім і несистематичним. Якщо в 2007 році об'єми витрат на нововведення в промисловість з усіх джерел кількісно збільшилися, то в 2008 власні витрати підприємств та іноземні інвестиції зменшилися.

Скоріш за все, це пов'язано з фінансовою кризою. Позитивно те, що бюджетні відрахування продовжують зростати.

- ✓ Показники питомої ваги підприємств, що впроваджували інновації, кількості вироблених нових видів продукції та техніки, питомої вага реалізованої інноваційної продукції збільшилися в 2007 порівняно з 2006, але зменшилися у 2008 порівняно з 2007 роками. Зберігається позитивна динаміка кількості впроваджених у виробництво нових технологічних процесів. Показник наукомісткості виробництва в нашій країні знаходиться на низькому рівні. І, якщо в 2007 році значення показника збільшилося, то в 2008 – зменшилося.

Звісно, такий стан інноваційної діяльності промислових підприємств можна пов'язати із світовою фінансово-економічною кризою. Сьогодні більшість організацій не може витратити значні кошти на впровадження нововведень, бо усі зусилля спрямовані на виживання та утримання існуючих позицій. Але для покращення ситуації як на окремому підприємстві, так і в розрізі промисловості всієї країни, працювати в напрямку інноваційного розвитку потрібно вже сьогодні.

Список літературних джерел:

1. Ухваткін Д. Л. Теорія регулювання та основні поняття інноваційної діяльності / Д. Л. Ухваткін // Формування ринкових відносин. – 2006. - №1. – С. 49-53.
2. Новицький В. Імперативи інноваційного розвитку / В. Новицький // Економіка України. – 2007. - №2. – С. 45-53.
3. Индикаторы инновационной деятельности: 2009. Статистический сборник / [Н. В. Городникова, С. Ю. Гостева, Л. М. Гохберг и др.]. – М. : Государственный университет – Высшая школа экономики, 2009. – 485 с.
4. Каракай Ю. В. Пріоритети інноваційного розвитку підприємств / Ю. В. Каракай // Формування ринкових відносин. – 2007. - №9. – С. 146-150.
5. Организация производства на промышленном предприятии / [Егупов Ю.А., Купинец Л.Е., Никифорова А. Т. и др.]; под ред. Ю. А. Егупова . – Одесса: Автограф, 2004. – 436 с.
6. Державний комітет статистики України. Розділ: Статистична інформація. Наука та інновації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Сидорова А. Напрями інноваційного розвитку в промисловості України / А. Сидорова, Г. Анісімова // Економіка України. – 2009. - №3. – С.19-27.